IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 02 May 2026

O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA KREATIVLIK KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Jumaniyozova Roxila Ro'zimboyevna

Xorazm viloyati PMM boshlang‘ich ta’lim metodisti

Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20112405

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilarning kreativlik ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, kreativ fikrlashning mohiyati, uni rivojlantirishning zamonaviy usullari, o‘qish savodxonligi darslarining ijodiy tafakkurni rivojlantirishdagi o‘rni hamda boshlang‘ich ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan samarali metodlar haqida batafsil fikr yuritiladi. O‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, matn ustida ijodiy ishlashi, mantiqiy xulosa chiqarishi va erkin mushohada yuritishi kreativlikning muhim ko‘rsatkichlari sifatida yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: o‘qish savodxonligi, kreativlik, ijodiy tafakkur, innovatsion ta’lim, mustaqil fikrlash, pedagogik texnologiyalar, ta’lim samaradorligi, kompetensiya.

Аннотация: В данной статье с научно-педагогической точки зрения анализируются вопросы формирования креативных навыков учащихся на уроках читательской грамотности. Также подробно рассматриваются сущность креативного мышления, современные методы его развития, роль уроков читательской грамотности в развитии творческого мышления, а также эффективные методы, применяемые в процессе начального образования. Самостоятельное мышление учащихся, творческая работа с текстом, умение делать логические выводы и свободно рассуждать освещаются как важные показатели креативности.

Ключевые слова: читательская грамотность, креативность, творческое мышление, инновационное образование, самостоятельное мышление, педагогические технологии, эффективность образования, компетенция.

Abstract: This article scientifically and pedagogically analyzes the issues of developing students’ creativity skills in reading literacy lessons. It also discusses in detail the essence of creative thinking, modern methods of its development, the role of reading literacy lessons in improving creative thinking, and effective methods used in primary education. Students’ independent thinking, creative work with texts, ability to draw logical conclusions, and free reasoning are highlighted as important indicators of creativity.

Keywords: reading literacy, creativity, creative thinking, innovative education, independent thinking, pedagogical technologies, educational effectiveness, competence.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadallik bilan rivojlanayotgan davrda ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar ham tubdan o‘zgarib bormoqda. Zamonaviy jamiyat faqat

bilimli emas, balki mustaqil fikrlay oladigan, yangilik yarata oladigan, muammolarga noodatiy yechim topa biladigan ijodkor shaxslarni talab qilmoqda. Shu sababli umumiy o‘rta ta’lim tizimida o‘quvchilarning kreativlik ko‘nikmalarini shakllantirish muhim vazifalardan biriga aylanmoqda.

Boshlang‘ich ta’lim jarayonida ayniqsa o‘qish savodxonligi darslari o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirishda katta ahamiyat kasb etadi. O‘qish savodxonligi faqat matnni o‘qish yoki tushunish bilangina cheklanmaydi. U o‘quvchilarning matnni tahlil qilishi, mazmunini anglab yetishi, voqea-hodisalarga munosabat bildira olishi, muammoli vaziyatlarga ijodiy yondasha bilishi kabi ko‘nikmalarni ham o‘z ichiga oladi. Kreativlik insonning yangilik yaratishga bo‘lgan qobiliyatidir. Kreativ shaxs doimo izlanadi, yangicha fikrlaydi va mavjud vaziyatlarga boshqacha nigoh bilan qaraydi. Ta’lim jarayonida kreativlikni shakllantirish o‘quvchilarni kelajakdagi ijtimoiy hayotga tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Chunki ijodiy fikrlovchi bola hayotiy muammolarni mustaqil hal qila oladi, murakkab vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishga intiladi. O‘qish savodxonligi darslarida kreativlikni rivojlantirish uchun o‘qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishi zarur. Dars jarayonida interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, rolli o‘yinlar, ijodiy topshiriqlar, matnni davom ettirish, voqealarga yangi yakun yaratish kabi usullar o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

O‘qish savodxonligi ta’lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. U o‘quvchilarning matnni tushunishi, tahlil qilishi, baholashi va undan hayotiy faoliyatda foydalana olishini ifodalaydi. Zamonaviy ta’lim standartlarida o‘qish savodxonligi o‘quvchilarning asosiy kompetensiyalaridan biri sifatida qaralmoqda. An’anaviy ta’limda o‘qish ko‘proq matnni tovush chiqarib o‘qish va qayta hikoya qilish bilan chegaralangan bo‘lsa, bugungi kunda o‘qish savodxonligi kengroq ma’noni anglatadi. Endilikda o‘quvchi matndan kerakli axborotni ajrata olishi, muallif fikrini tushunishi, voqealarga mustaqil munosabat bildira olishi ham talab qilinmoqda. O‘qish savodxonligi bolaning tafakkurini rivojlantiradi. Kitob mutolaasi orqali o‘quvchi dunyoqarashini kengaytiradi, yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi va hayotiy tajriba orttiradi. Shu bilan birga, matn ustida ishlash jarayonida bolaning tasavvuri boyiydi, fikrlash tezligi ortadi va ijodiy yondashuv shakllanadi. Boshlang‘ich sinflarda o‘qish savodxonligini shakllantirish ayniqsa muhimdir. Chunki aynan shu davrda bolalarda mustaqil fikrlashning dastlabki ko‘nikmalari paydo bo‘ladi. Agar o‘qituvchi darslarni samarali tashkil etsa, o‘quvchilarda kitobga qiziqish kuchayadi, ular erkin fikrlashga o‘rganadi hamda kreativ tafakkur rivojlanadi.

“Kreativlik” tushunchasi inglizcha “create” so‘zidan olingan bo‘lib, yaratish, yangilik kiritish degan ma’noni anglatadi. Pedagogik nuqtai nazardan kreativlik shaxsning noodatiy fikrlashi, yangi g‘oyalar ilgari surishi va mavjud muammolarga original yechim topa olish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Kreativlik insonning tug‘ma xususiyati bo‘lishi bilan birga, uni rivojlantirish ham mumkin. Ta’lim jarayonida yaratilgan qulay pedagogik muhit o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishiga yordam beradi. Ayniqsa boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar tasavvuri keng bo‘lgani sababli ularda kreativlikni rivojlantirish samaraliroq kechadi. Kreativ o‘quvchi: mustaqil fikrlaydi, savollar beradi, muammolarga ijodiy yondashadi, yangilik yaratishga intiladi, erkin mushohada yuritadi, o‘z fikrini himoya qila oladi.

Ta’lim jarayonida kreativlikni rivojlantirish o‘quvchilarning faolligini oshiradi. Oddiy yodlashga asoslangan darslar bolaning qiziqishini susaytirsa, ijodiy faoliyatga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar ularni izlanishga undaydi. Bugungi kunda xalqaro baholash dasturlarida ham

kreativ fikrlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Chunki zamonaviy jamiyat uchun ijodkor, tashabbuskor va mustaqil qaror qabul qila oladigan insonlar zarurdir.

O‘qish savodxonligi darslarida kreativlikni shakllantirishning pedagogik asoslari

O‘qish savodxonligi darslarida kreativlikni shakllantirish bir necha pedagogik omillarga bog‘liq. Eng avvalo, o‘qituvchi darsda erkin va ijodiy muhit yaratishi zarur. O‘quvchi o‘z fikrini bemalol bayon qila oladigan muhitda uning ijodiy qobiliyatlari faol namoyon bo‘ladi. Dars jarayonida faqat tayyor bilimlarni berish emas, balki o‘quvchini izlanishga undash muhimdir. O‘quvchilarga muammoli savollar berish, matn voqealariga turli nuqtai nazardan yondashish imkonini yaratish kreativ fikrlashni rivojlantiradi. Masalan, ertak yoki hikoya o‘qilgandan so‘ng quyidagi kabi topshiriqlar berilishi mumkin:

- voqeaga yangi yakun topish;
- qahramon o‘rnida bo‘lsa qanday yo‘l tutishini aytish;
- matn asosida sahna ko‘rinishi yaratish;
- qahramonlarga tavsif berish;
- voqealarni boshqa zamon yoki boshqa makonda tasavvur qilish.

Bunday topshiriqlar bolaning tasavvurini kengaytiradi va mustaqil fikrlashga undaydi. O‘qish savodxonligi darslarida kreativlikni shakllantirishda o‘qituvchining nutqi, darsni tashkil etish usuli va o‘quvchilarga bo‘lgan munosabati ham muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi bolalarning har qanday fikrini qadrlashi, ularni rag‘batlantirib borishi lozim. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. O‘qish savodxonligi darslarida qo‘llaniladigan interfaol metodlar bolalarni faol fikrlashga undaydi.

“Aqliy hujum” metodida o‘quvchilar muayyan mavzu yuzasidan erkin fikr bildiradilar. Bu usul bolalarda tezkor fikrlash va noodatiy g‘oyalarni ilgari surish ko‘nikmasini rivojlantiradi. “Klaster” metodida o‘quvchilar matn mazmunini tarmoqlarga ajratib tasvirlaydilar. Natijada ular voqealar o‘rtasidagi bog‘liqlikni yaxshiroq anglaydi. “Sinkveyn” usuli orqali o‘quvchilar matn mazmunini qisqa va obrazli ifodalashga o‘rganadilar. Bu esa ularning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Rolli o‘yinlar ham kreativlikni rivojlantirishda samarali hisoblanadi. O‘quvchilar asar qahramonlari rolini ijro etish orqali voqealarni chuqurroq his qiladilar va tasavvurlari boyiydi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham kreativlikni rivojlantirish imkonini beradi. Multimedia vositalari, elektron kitoblar va interaktiv topshiriqlar darsning qiziqarli o‘tishini ta’minlaydi.

Mustaqil fikrlash kreativlikning asosiy ko‘rsatkichlaridan biridir. Mustaqil fikrlovchi o‘quvchi tayyor ma’lumotlarni shunchaki qabul qilib qolmaydi, balki ularni tahlil qiladi va o‘z munosabatini bildiradi. O‘qish savodxonligi darslarida o‘quvchilarga mustaqil ishlash imkoniyatini yaratish lozim. Masalan, matn asosida savollar tuzish, qahramonlarga tavsif yozish yoki hikoya davomiga yangi voqealar qo‘shish kabi topshiriqlar bolalarning ijodiy fikrlashiga yordam beradi. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun o‘quvchilarning qiziqishlarini hisobga olish muhimdir. Bolalar sevib o‘qiydigan mavzularda tashkil etilgan darslar samaraliroq bo‘ladi. Shuningdek, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ham kreativlikka ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Kitob mutolaasi bolaning lug‘at boyligini oshiradi, tasavvurini kengaytiradi va yangi g‘oyalar paydo bo‘lishiga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi o‘quvchilarning kreativlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini boshqaruvchi shaxs hamdir. Pedagog darslarni qiziqarli tashkil eta olsa, o‘quvchilarda fanga nisbatan qiziqish ortadi. O‘qituvchi dars davomida bolalarni faol muloqotga jalb qilishi, ularning erkin fikr bildirishiga imkon yaratishi kerak. Kreativ o‘qituvchi doimo yangilik izlaydi, zamonaviy metodlardan foydalanadi va o‘quvchilarni mustaqil ishlashga undaydi. Shuningdek, har bir bolaning individual qobiliyatini hisobga olishi zarur. O‘qituvchining rag‘batlantiruvchi so‘zlari o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Bu esa ijodiy faollikning rivojlanishiga xizmat qiladi.

O‘qish savodxonligi va kreativlik bir-biri bilan chambarchas bog‘liq tushunchalardir. Kitob o‘qigan bola yangi fikrlar bilan tanishadi, turli hayotiy voqealarni tasavvur qiladi va shu orqali uning ijodiy tafakkuri rivojlanadi. Matn ustida ishlash jarayonida o‘quvchilar tahlil qilish, taqqoslash, xulosa chiqarish kabi aqliy faoliyatlarni bajaradilar. Bu esa kreativ fikrlashni rivojlantiradi. Adabiy asarlar ayniqsa bolalarda tasavvur va fantaziyani boyitadi. Ertaklar, hikoyalar va she’rlar orqali o‘quvchilar voqealarni obrazli tasavvur qilishga o‘rganadilar. Shu sababli o‘qish savodxonligi darslari nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsni har tomonlama rivojlantiruvchi muhim ta’limiy jarayon hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘qish savodxonligi darslarida kreativlik ko‘nikmalarini shakllantirish zamonaviy ta’limning muhim vazifalaridan biridir. Kreativ fikrlash o‘quvchilarning mustaqil qaror qabul qilishiga, muammolarga yangicha yondashishiga va ijodiy faol bo‘lishiga xizmat qiladi. O‘qish savodxonligi darslari orqali o‘quvchilarning tafakkuri, tasavvuri va nutqi rivojlanadi. Matn bilan ishlash jarayonida ular voqealarni tahlil qilish, xulosa chiqarish va erkin fikr bildirishga o‘rganadilar. Bu esa kreativlikning shakllanishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Ta’lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish, ijodiy topshiriqlar berish, muammoli vaziyatlar yaratish va erkin pedagogik muhitni tashkil etish o‘quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ayniqsa boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish kelajakdagi muvaffaqiyatli faoliyat uchun mustahkam zamin yaratadi. Shunday ekan, o‘qish savodxonligi darslarini zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etish, o‘quvchilarning mustaqil va kreativ fikrlashini rivojlantirish bugungi pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”.
3. Pedagogika nazariyasi va tarixi bo‘yicha darsliklar.
4. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi bo‘yicha ilmiy manbalar.
5. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo‘yicha ilmiy maqolalar.
6. Psixologiya va bolalar tafakkuriga oid ilmiy tadqiqotlar.
7. Kompetensiyaviy yondashuv asosidagi ta’lim metodikasi.
8. O‘qish savodxonligini rivojlantirish bo‘yicha metodik qo‘llanmalar.
9. Kreativ pedagogika va innovatsion ta’lim texnologiyalari bo‘yicha manbalar.
10. Xalqaro baholash dasturlari bo‘yicha ilmiy adabiyotlar.